

TS. TRƯƠNG ANH THUẬN

CHÍNH SÁCH CẨM ĐẠO THIÊN CHÚA CỦA TRIỀU NGUYỄN (1802-1883)

(Sách chuyên khảo)

PHẦN MỘT: SÁCH THIÊN CHÚA

TS. TRƯƠNG ANH THUẬN

- Tốt nghiệp Tiến sĩ tại Học viện Lịch sử Văn hóa, Đại học Sư phạm Hoa Trung, Vũ Hán, Hồ Bắc, Trung Quốc.
- Nơi công tác: Khoa Lịch sử, Trường Đại học Sư phạm, Đại học Đà Nẵng.
- Các hướng nghiên cứu chính:
 - + Lịch sử Việt Nam cổ trung đại.
 - + Lịch sử Thiên Chúa giáo ở Việt Nam và Trung Quốc.
 - + Giao lưu văn hóa Đông - Tây tại khu vực Viễn Đông và Việt Nam.
 - + Lịch sử địa phương.

TS. TRƯỜNG ANH THUẬN

**CHÍNH SÁCH CẨM ĐẠO THIÊN CHÚA
CỦA TRIỀU NGUYỄN (1802-1883)**

(Sách chuyên khảo)

**NHÀ XUẤT BẢN THẾ GIỚI
HÀ NỘI - 2022**

MỤC LỤC

Lời nói đầu	9
Chương 1	
QUÁ TRÌNH DU NHẬP THIÊN CHÚA GIÁO VÀO VIỆT NAM VÀ CƠ SỞ ĐỀ RA CHÍNH SÁCH CẤM ĐẠO CỦA TRIỀU NGUYỄN (1802-1883)	15
1.1. Khái quát quá trình du nhập của Thiên Chúa giáo vào Việt Nam	15
1.1.1. Những thừa sai đầu tiên đến truyền giáo ở nước ta (thế kỷ XVI)	17
1.1.2. Nửa thế kỷ Dòng Tên đặt nền móng (1615-1665)	19
1.1.3. Sự ra đời của giáo phận Đà Nẵng, giáo phận Đà Nẵng Ngoài (1659-1679) và bước đầu của hoạt động truyền giáo (1679-1800)	21
1.2. Cơ sở đề ra chính sách cấm đạo Thiên Chúa của triều Nguyễn	26
1.2.1. Kế thừa chính sách cấm đạo từ thời các Chúa Trịnh - Nguyễn	27

1.2.2. Nhận thức của triều Nguyễn về việc bảo vệ độc lập dân tộc	34
--	----

1.2.3. Nhận thức của triều Nguyễn về bảo vệ văn hóa truyền thống và ổn định trật tự xã hội theo quan điểm phong kiến	45
--	----

Chương 2

QUÁ TRÌNH BAN HÀNH VÀ THỰC THI CHÍNH SÁCH CẨM ĐẠO THIÊN CHÚA CỦA TRIỀU NGUYỄN (1802-1883)	50
--	----

2.1. Chính sách của triều Nguyễn đối với đạo Thiên Chúa trước khi thực dân Pháp xâm lược nước ta (1858)	50
--	----

2.1.1. Chính sách hạn chế đạo Thiên Chúa trong thời kỳ trị vì của vua Gia Long (1802-1820) và những năm đầu triều vua Minh Mạng (1820-1832)	50
---	----

2.1.2. Chính sách cấm cách đối với đạo Thiên Chúa của triều Nguyễn trong giai đoạn 1833-1858	62
--	----

2.2. Chính sách của triều Nguyễn đối với đạo Thiên Chúa từ khi thực dân Pháp xâm lược nước ta (1858) đến hòa ước Giáp Tuất (1874)	80
--	----

2.2.1. Các giáo sỹ Hội Thừa sai Paris với cuộc xâm lược Việt Nam của thực dân Pháp (1858)	80
---	----

2.2.2. Thái độ và những đối sách của triều đình Tự Đức đối với vấn đề Thiên Chúa giáo từ khi thực dân Pháp xâm lược nước ta đến hiệp ước Nhâm Tuất 1862	85
2.2.3. Chính sách của triều Nguyễn đối với đạo Thiên Chúa ở Trung Kỳ và Bắc Kỳ từ sau Hòa ước Nhâm Tuất (1862) đến Hòa ước Giáp Tuất (1874)	97
 Chương 3	
NHỮNG HỆ QUẢ TỪ CHÍNH SÁCH CÁM ĐẠO THIÊN CHÚA CỦA TRIỀU NGUYỄN (1802-1883)	108
3.1. Về chính trị - xã hội	108
3.2. Về kinh tế	121
KẾT LUẬN	126
TÀI LIỆU THAM KHẢO	132

LỜI NÓI ĐẦU

Triều Nguyễn là triều đại quân chủ cuối cùng trong lịch sử Việt Nam. Thoát thai trong một hoàn cảnh lịch sử khá đặc biệt: dựa vào ngoại lực để chôn vùi triều đại Tây Sơn và sau đó lại phải đương đầu với một loạt thử thách mà lớn nhất là họa ngoại xâm từ chủ nghĩa tư bản phương Tây để rồi cuối cùng đánh mất chủ quyền dân tộc, vì vậy việc nghiên cứu đánh giá các vấn đề của triều Nguyễn luôn thu hút sự quan tâm của các học giả trong và ngoài nước. Tuy nhiên, nếu như ở nhiều phương diện, giới nghiên cứu đã có sự đánh giá khá thống nhất thì riêng vấn đề chính sách đối ngoại của triều Nguyễn với phương Tây, đặc biệt là chính sách cấm đạo Thiên Chúa của triều Nguyễn, vẫn còn có những ý kiến trái chiều nhau. Một số người có thái độ phê phán và cho rằng đây là một trong những nguyên nhân dẫn đến việc để mất nước vào tay thực dân Pháp ở cuối thế kỉ XIX. Ngược lại, có nhà nghiên cứu lại ca ngợi chính sách này khi xem xét mục đích của nó đối với nền độc lập dân tộc. Cũng có người giữ thái độ trung dung trong quá trình đánh giá. Từ thực tế trên, có thể thấy rằng, trong giới nghiên cứu vẫn chưa có được một quan điểm thống nhất. Chính vì thế, trên cơ sở tìm hiểu tất cả những quan điểm trước đây và trong giai đoạn hiện nay, cần

phải đánh giá một cách toàn diện và có cái nhìn mới đối với vấn đề này để xem xét một cách khách quan, khoa học nhằm khôi phục chính xác và đặc biệt là đánh giá đúng về chính sách cẩm đạo Thiên Chúa của triều Nguyễn. Đó cũng chính là yêu cầu đặt ra mà công trình này cần phải giải quyết.

Từ trước đến nay, những vấn đề liên quan đến triều Nguyễn, đặc biệt là chính sách cẩm đạo Thiên Chúa, đã thu hút sự quan tâm nghiên cứu của nhiều học giả trong và ngoài nước. Ở miền Nam trước 1975, một số công trình ít nhiều đã đề cập đến vấn đề này như *"Giáo hội Công giáo ở Việt Nam"* của Bùi Đức Sinh, *"Lịch sử truyền giáo ở Việt Nam"* của Nguyễn Hồng, Nguyễn Triều Vân với *"Việt Nam và Tây Dương (cuộc tiếp xúc từ 1784 đến năm 1820)"*, *"Việt Nam giáo sử (1533-1933)"* của Phan Phát Huôn,... Tuy nhiên, các công trình này thiên về trình bày lịch sử truyền giáo ở Việt Nam và đứng trên quan điểm phi Mácxit.

Sau năm 1975, vấn đề này tiếp tục được nghiên cứu và đề cập đến trong các công trình nghiên cứu, các bài viết trên Tạp chí Nghiên cứu Lịch sử, Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo, Nguyệt san Công giáo và dân tộc và trong các giáo trình lịch sử Việt Nam giảng dạy ở các trường đại học và cao đẳng, nhưng cũng chỉ mới được đề cập một cách sơ lược, phân tán và thiếu tính hệ thống. Đặc biệt, từ năm 1988 đến năm 2001, xuất hiện ba công trình nghiên cứu chuyên sâu, đó là: Kỷ yếu hội thảo "Một số vấn đề về lịch sử đạo Thiên Chúa trong

lịch sử dân tộc Việt Nam” do UBND Thành phố Hồ Chí Minh xuất bản, “*Một số vấn đề về lịch sử Thiên Chúa giáo ở Việt Nam*” của Đỗ Quang Hưng và “*Sự du nhập của đạo Thiên Chúa vào Việt Nam từ thế kỉ XVII đến thế kỉ XIX*” của Nguyễn Văn Kiệm. Tuy nhiên, những công trình này đề cập đến toàn bộ lịch sử Thiên Chúa giáo ở Việt Nam, vì vậy cũng không thể đi sâu vào vấn đề chính sách cấm đạo Thiên Chúa của triều Nguyễn.

Bên cạnh những học giả trong nước, người ta còn thấy sự góp mặt của một số nhà nghiên cứu nước ngoài với những tác phẩm rất có giá trị nghiên cứu về vấn đề này như Etienne Võ Đức Hạnh với *La Place du catholicisme dans les relations entre la France et le Vietnam de 1851-1870*, Louvet với *La cochinchine religieuse* (Giáo hội Đàng Trong), Piolet với *Missions Catholiques Francaises au XIXe siecle* (Công cuộc truyền giáo của người Pháp ở thế kỉ XIX), Catherine Marin với *Le role des missionnaires Francais en cochinchine aux XVII et XXVIII siecles* (Vai trò của Hội truyền giáo Pháp ở Đàng Trong từ thế kỉ XVII đến thế kỉ XIX), Frédéric Mantiennne với *Monseigneur Pigneau de Behaine* (Cha Pigneau de Behaine), Guy Marie Oury OSB với *Le Viet Nam des Martyrs et des saints* (Việt Nam thời các thánh tử đạo)....

Trên cơ sở kế thừa những thành tựu nghiên cứu trên, nhìn nhận một cách toàn diện về lịch sử hình thành và phát triển của Thiên Chúa giáo ở Việt Nam, tác giả đi sâu nghiên cứu về

“Chính sách cẩm đạo Thiên Chúa của triều Nguyễn (1802-1883)” để góp phần khôi phục và làm sáng tỏ vấn đề lịch sử này. Từ đó phân tích những hệ quả của nó đối với lịch sử dân tộc trong giai đoạn cuối thế kỉ XIX.

Việc nghiên cứu thành công vấn đề *“Chính sách cẩm đạo Thiên Chúa của triều Nguyễn (1802-1883)”* có ý nghĩa sâu sắc cả trên phương diện khoa học lẫn thực tiễn:

Thứ nhất, công trình góp phần làm sáng tỏ và cung cấp một hệ thống tư liệu phong phú về chính sách cẩm đạo Thiên Chúa của triều Nguyễn, nhằm góp phần nghiên cứu lịch sử triều Nguyễn một cách toàn diện hơn.

Thứ hai, từ việc nghiên cứu chính sách cẩm đạo Thiên Chúa của triều Nguyễn và hệ quả của nó, tác giả công trình sẽ rút ra những bài học kinh nghiệm quý giá phục vụ cho chính sách tôn giáo của Đảng và Nhà nước trong giai đoạn đổi mới hiện nay.

Thứ ba, việc hoàn thành nghiên cứu công trình này sẽ bổ sung thêm một tài liệu chuyên khảo phục vụ cho công tác nghiên cứu, học tập của các bạn sinh viên ở các trường đại học, cao đẳng và công tác giảng dạy của giáo viên bộ môn lịch sử.

Để thực hiện chuyên khảo này, tác giả sử dụng hai phương pháp nghiên cứu chủ đạo của khoa học lịch sử, đó là phương pháp lịch sử và phương pháp lôgic. Bên cạnh đó, tác giả còn sử dụng các phương pháp nghiên cứu khác như phân tích,

tổng hợp, đối chiếu, so sánh, thống kê..., nhằm rút ra những thông tin cần thiết phục vụ nghiên cứu các nội dung trong chuyên khảo.

Về cấu trúc, ngoài lời nói đầu, kết luận, tài liệu tham khảo và phụ lục, nội dung chính của chuyên khảo được giải quyết trong ba chương:

Chương 1: QUÁ TRÌNH DU NHẬP THIÊN CHÚA GIÁO VÀO VIỆT NAM VÀ CƠ SỞ ĐỀ RA CHÍNH SÁCH CẤM ĐẠO CỦA TRIỀU NGUYỄN (1802-1883)

Chương 2: QUÁ TRÌNH BAN HÀNH VÀ THỰC THI CHÍNH SÁCH CẤM ĐẠO THIÊN CHÚA CỦA TRIỀU NGUYỄN (1802-1883)

Chương 3: NHỮNG HỆ QUẢ TỪ CHÍNH SÁCH CẤM ĐẠO THIÊN CHÚA CỦA TRIỀU NGUYỄN (1802-1883)

Nhân dịp xuất bản chuyên khảo này, tác giả xin bày tỏ lòng biết ơn chân thành và sâu sắc đến TS. Mai Phú Phương (nguyên Trường Khoa Lịch sử - Đại học Quy Nhơn), PGS.TS Trương Công Huỳnh Kỳ (Đại học Sư phạm - Đại học Huế), PGS.TS Trần Quốc Tuấn (Đại học Quy Nhơn), TS. Lê Văn Đạt (Đại học Sư phạm TP. Hồ Chí Minh) và các đồng nghiệp tại Khoa Lịch sử - Trường Đại học Sư phạm - Đại học Đà Nẵng đã hỗ trợ và có nhiều ý kiến đóng góp, phản biện xác đáng, khoa học để tác giả điều chỉnh, sửa chữa và hoàn thành bước đầu việc nghiên cứu công trình này.

Trong lần xuất bản đầu tiên này, chuyên khảo sẽ khó tránh khỏi những hạn chế, thiếu sót. Chính vì vậy, tác giả bày tỏ sự cầu thị trong việc tiếp nhận ý kiến đóng góp của các nhà nghiên cứu và độc giả để chỉnh sửa, bổ khuyết và hoàn thiện công trình nghiên cứu này trong tương lai.

Đà Nẵng, ngày 30 tháng 11 năm 2021

Tác giả

TS. Trương Anh Thuận